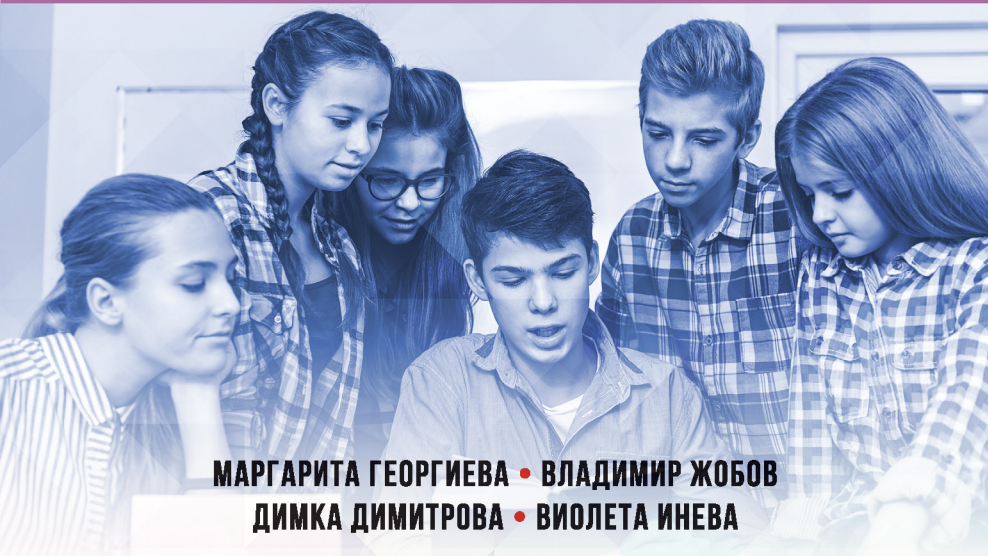

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА • ВЛАДИМИР ЖОБОВ
ДИМКА ДИМИТРОВА • ВИОЛЕТА ИНЕВА

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

8

КЛАС

- © Маргарита Георгиева Христова-Плашилска, Владимир Любенов Жобов, Димка Димитрова Николова-Иванова, Виолета Петкова Инева, *автори*, 2017
  - © Владимир Марков Минчев, *корица и графичен дизайн*, 2017
  - © Издателска къща „Анубис“ ООД, 2017
- ISBN 978-619-215-092-1

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение.....	4
Примерно годишно разпределение	5
Учебникът по български език за осми клас	34
Методически насоки по теми	38

ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на книгата за учителя по български език за 8. клас е да предложи на учителите информация и методически идеи, които да ги улеснят както при предвари-телното годишно планиране, така и при използване на учебника по български език. Книгата е структурирана така, че да представи възможностите на учебника да осигури развитието на различните компетентности, предвидени в учебната програма за 8. клас. С основните цели на обучението в 8. клас е съобразено и предложеното от нас примерно годишно разпределение на учебното съдържание.

В началото на книгата е вариантът за **примерно годишно разпределение**. Този вариант е съобразен с целите на обучението по български език в 8. клас, с учебното съдържание според учебната програма по български език и с препоръките за съотношението между различните видове уроци. Примерното годишно разпределение дава идеи как да са формулирани темите на урочните единици, които са структурирани така, че да отговарят на регламентирания годишен брой часове по български език. Предлагат се идеи за разполагане на часовете за развитие на комуникативните компетентности, но учителят може да нанесе промени, съобразявайки се с нуждите на своите ученици и със стила си на работа. Очакваните резултати от обучението, дефинирани в контекста на социокултурната, езиковата и комуникативната компетентност, насочват учителите при определяне на конкретните цели на всеки урок, а контекстът и дейностите за всяка урочна единица са свързани с придобиване на ключови компетентности и с възможности за реализиране на междупредметни връзки. В разпределението съотношението между различните видове уроци отговаря на препоръчителните проценти, заложили в учебната програма.

След примерното годишно разпределение в книгата за учителя е представена концепцията на авторите на **учебника по български език за 8. клас**, който е структуриран така, че да се превърне в основно средство за обогатяване на лингвистичните знания и комуникативните умения на учениците. За да се ориентират учителите по-бързо в него, вниманието се насочва към *структурата* на урочната статия, към *спецификата* на отделните *видове уроци*, включени в него.

Третата част от книгата за учителя предлага конкретни идеи за работа по темите от учебното съдържание. Разработките посочват целите на работа, дават насоки за действията на учителя при подготовка на съответните уроци, съдържат обяснения за изпълнението на някои от задачите.

Надяваме се, че тази книга ще е полезна за учителите и ще улесни тяхната работа при подготовката и провеждането на уроците по български език в 8. клас.

ПРИМЕРНО ГОДИШНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ

Училище _____

Град _____

Утвърдил

Директор: _____

(име и фамилия)

ПРИМЕРНО ГОДИШНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ

ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА 8. КЛАС
ЗАДЪЛЖИТЕЛНА ПОДГОТОВКА

УЧЕБНА _____ / _____ ГОДИНА

Уроци за нови знания	НЗ	29 (40%)
Уроци за упражнения	У	29 (40%)
Уроци за обобщение	О	4 (6%)
Уроци за преговор	П	4 (6%)
Уроци за контролни и класни работи	К	6 (8%)

Годишен хорариум: 72 часа.

От тях **18** са за развиване на комуникативните компетентности на учениците.

Изготвил: _____

(име и фамилия)

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1.	1.	Начален преговор	П	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
		Литература		
2.	1.	Начален преговор. Подготовка за контролна работа по български език	П	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика. Извлича информация от различни текстове – художествени, научни, делови, медийни
		Комуникативни компетентности – Литература		
3.	2.	Език, текст, общуване	НЗ	Разбира отношението между език и личност, език и общество, език и култура. Разбира връзките между език – текст – общуване в комуникативната ситуация.
		Литература		
4.	2.	Комуникативни компетентности – български език. Контролна работа по български език	К	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
		Литература		
5.	3.	Език, текст, общуване. Книжовен език	НЗ	Разбира същността на понятията <i>книжовен език</i> и <i>езикова норма</i> . Познава характеристиките на книжовния език. Разбира същността на кодификацията за регламентирането на книжовните езикови норми.
		Литература		
6.	3.	Правописни норми	НЗ	Припомняне и прилагане на изучените до този момент правописни правила. Запознаване с някои частни случаи и с изключения.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Исползва знанията и усвоените умения, за да работи върху текстове от различни сфери на общуване. Прилага подходящи стратегии за четене и извличане на смисли от текст. Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Правилно се ориентира в съдържанието на текстове, предназначени за различни комуникативни ситуации.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	Самостоятелна работа на всеки ученик, индивидуално оценяване.	
книжовен език, езикова норма, кодификация	Правилно се ориентира в съдържанието на текстове, предназначени за различни комуникативни ситуации.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Правилно се ориентира в съдържанието на текстове, предназначени за различни комуникативни ситуации, и ги редактира при необходимост.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Комунитативни компетентности – литература		
7.	4.	Поправка на контролната работа	У	Открива и редактира грешките си, допуснати в контролната работа.
		Литература		
8.	4.	Комунитативни компетентности – български език		
		Литература		
9.	5.	Правописни норми	У	Затвърждаване и усъвършенстване на правописните умения и на уменията за редактиране. Решава тестови комуникативни и езикови задачи.
		Литература		
10.	5.	Пунктуационни норми	НЗ	Припомняне и прилагане на изучените до този момент пунктуационни правила за оформяне на еднородни и обособени части и на сложно изречение.
		Комунитативни компетентности – литература		
11.	6.	Пунктуационни норми	У	Затвърждаване и усъвършенстване на пунктуационни умения и на уменията за редактиране. Решава тестови комуникативни и езикови задачи.
		Литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Открива и редактира смислови грешки в собствен текст.	Самостоятелна работа, работа по групи; индивидуално оценяване	
	Редактира правописни грешки в текстове, предназначени за различни комуникативни ситуации.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Правилно се ориентира в съдържанието на текстове, предназначени за различни комуникативни ситуации, и ги редактира при необходимост.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Редактира правописни и пунктуационни грешки в текстове, предназначени за различни комуникативни ситуации.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12.	6.	Правописни и пунктуационни норми	О	Извличане на информация от различни текстове. Решаване на тестови комуникативни и езикови задачи. Редактиране на правописни и пунктуационни грешки в текстове, предназначени за различни комуникативни ситуации. Подготовка за контролна работа.
		Литература		
13.	7.	Правописни и пунктуационни норми		Правилно се ориентират в съдържанието на текст. Извличат информация. Решават тестови комуникативни и езикови задачи. Редактират правописни и пунктуационни грешки.
		Литература		
14.	7.	Правописни и пунктуационни норми		Правилно се ориентират в съдържанието на текст. Извличат информация. Решават тестови комуникативни и езикови задачи. Редактират правописни и пунктуационни грешки.
		Комуникативни компетентности – литература		
15.	8.	Комуникативни компетентности – български език		
		Литература		
16.	8.	Комуникативни компетентности – български език		
		Литература		
17.	9.	Текст и стил	НЗ	Разбира отношението между понятията <i>текст</i> и <i>стил</i> . Извлича смисъл от текстове, различаващи се по стил.
		Литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Работи върху информацията от различни текстове; редактират правописни и пунктуационни грешки в текстове, предназначени за различни комуникативни ситуации.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	Самостоятелна работа, работа по групи; индивидуално оценяване	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	Самостоятелна работа, работа по групи; индивидуално оценяване	
стил	Сравнява текстове на една и съща тема, но с различна стилова характеристика.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18.	9.	Индивидуален и функционален стил	НЗ	Различава понятията <i>индивидуален стил</i> и <i>функционален стил</i> .
		Комункативни компетентности – литература		
19.	10.	Функционални стилове на българския книжовен език	НЗ	Познава видовете функционални стилове на българския книжовен език – разговорен стил, официално-делови стил, научен стил, художествен стил, публицистичен стил.
		Литература		
20.	10.	Комункативни компетентности – български език		
		Литература		
21	11.	Функционални стилове на българския книжовен език	У	Разпознава съдържателни и езикови особености на функционалните стилове на българския книжовен език – разговорен стил, официално-делови стил, научен стил, художествен стил, публицистичен стил.
		Литература		
22	11.	Разговорен стил	НЗ	Разпознава съдържателните, функционалните и жанровите особености на разговорния стил. Извлича и използва информация от разговорни текстове при решаване на комуникативна задача.
		Комункативни компетентности – литература		
23	12.	Езикови особености на текстовете от разговорния стил	НЗ	Разпознава езиковите особености на разговорния стил. Извлича и използва информация от разговорни текстове при решаване на комуникативна задача.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
Индивидуален стил функционален стил	Сравнява текстове на една и съща тема, но с различна стилова характеристика.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Сравнява текстове на една и съща тема, но с различна стилова характеристика.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Извлича информация от текстове с различна стилова характеристика, използвайки познанията си по български език.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Участва в диалог, като съобразява изказа си със ситуацията. Сравнява и анализира различни проблеми при участие в диалог.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Участва в диалог, като съобразява изказа си със ситуацията. Сравнява и анализира различни проблеми при участие в диалог.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Литература		
24	12.	Комункативни компетентности – български език. Класна работа №1	К	Правилно се ориентира в съдържанието на текстове от различни стилове. Решава тестови комуникативни и езикови задачи.
		Литература		
25	13.	Разговорен стил	У	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на разговорния стил. Извлича и използва информация от разговорни текстове при решаване на комуникативна задача.
		Литература		
26	13.	Художествен стил	НЗ	Разпознава съдържателните, функционалните и жанровите особености на художествения стил. Извлича и използва информация от художествени текстове при решаване на комуникативна задача.
		Комункативни компетентности – литература		
27	14.	Комункативни компетентности – български език. Поправка на класна работа №1		Открива и редактира грешките си, допуснати в класната работа.
		Литература		
28	14.	Художествен стил	У	Разпознава съдържателните, функционалните и жанровите особености на художествения стил. Извлича и използва информация от художествени текстове при решаване на комуникативна задача.
		Литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	Самостоятелна работа на всеки ученик, индивидуално оценяване.	
	Участва в диалог, като съобразява изказа си със ситуацията. Сравнява и анализира различни проблеми при участие в диалог.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Сравнява и анализира проблеми в художествени текстове.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Открива и редактира смислови грешки в собствен текст, използвайки определени критерии.	Самостоятелна работа, работа по групи; индивидуално оценяване.	
	Използва знанията за художествен текст и уменията за разпознаване на езиковите му особености, когато сравнява и анализира проблеми в художествени текстове.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
29.	15.	Особености на художествените текстове	НЗ	Разпознава езиковите особености на художествения стил. Сравнява и анализира проблеми в художествени текстове. Извлича и използва информация от художествени текстове при решаване на комуникативна задача.
		Литература		
30	15.	Особености на художествените текстове	У	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на художествения стил. Сравнява и анализира проблеми в художествени текстове. Извлича и използва информация от художествени текстове при решаване на комуникативна задача.
		Комуникативни компетентности – литература		
31	16.	Текст и стил	О	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на функционалните стилове на българския книжовен език. Извлича и използва информация от различни текстове при решаване на комуникативна задача.
		Литература		
32.	16.	Текст и стил	У	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на функционалните стилове на българския книжовен език. Извлича и използва информация от различни текстове при решаване на комуникативна задача.
		Литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Използва знанията за художествен текст и уменията за разпознаване на езиковите му особености, когато сравнява и анализира проблеми в художествени текстове.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Използва знанията за художествен текст и уменията за разпознаване на езиковите му особености, когато сравнява и анализира проблеми в художествени текстове.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Сравнява и анализира проблеми в различни текстове.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Сравнява и анализира проблеми в текстове от различни стилове.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
33.	17.	Текст и стил. Контролна работа	К	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
		Литература		
34	17.	Лексикални особености на думата в текста – родово и видово понятие	НЗ	Използва уместно лексикални средства за изразяване на отношения между видови и родови понятия, между причина и следствие на лексикално ниво.
		Комуникативни компетентности – литература		
35	18.	Комуникативни компетентности – български език		
		Литература		
36	18.	Комуникативни компетентности – български език		
		Литература		
37	19.	Фразеологично словосъчетание	НЗ	Познава смисловите и граматичните особености на фразеологичното словосъчетание. Познава различни видове фразеологични словосъчетания и уместно ги използва в речевата си практика.
		Литература		
38	19.	Поправка на контролна работа	У	Открива и редактира грешките си, допуснати в контролната работа.
		Комуникативни компетентности – литература		
39	20.	Фразеологично словосъчетание	У	Разпознава смисловите и граматичните особености на фразеологичното словосъчетание. Познава различни видове фразеологични словосъчетания и уместно ги използва в речевата си практика.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	Самостоятелна работа на всеки ученик, индивидуално оценяване.	
родово понятие видово понятие	Използва уместно лексикални средства за изразяване на отношения между видови и родови понятия, между причина и следствие в обучението по останалите учебни предмети.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
свободно словосъчетание фразеологично словосъчетание	Осъзнава ролята на фразеологичните словосъчетания при общуване в различни комуникативни ситуации.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Открива и редактира смислови грешки в собствен текст.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Осъзнава ролята на фразеологичните словосъчетания при общуване в различни комуникативни ситуации.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Литература		
40	20.	Употреба на фразеологичните словосъчетания в текста	НЗ	Познава специфичното в употребата на различни видове фразеологични словосъчетания и уместно ги използва в речевата си практика.
		Литература		
41	21.	Употреба на фразеологичните словосъчетания в текста	У	Редактира грешки при неправилна и неуместна употреба на различни видове фразеологични словосъчетания. Уместно използва фразеологични словосъчетания в речевата си практика.
		Литература		
42.	21.	Речев етикет в електронното общуване	НЗ	Прави сравнение между общуване по електронен път и общуване в други комуникативни ситуации. Познава особеностите на речевия етикет в електронното общуване. Използва уместно речеви етикетни формули при електронно общуване.
		Комуникативни компетентности – литература		
43	22.	Комуникативни компетентности – български език		
		Литература		
44	22.	Комуникативни компетентности – български език		
		Литература		
45	23.	Залог на глагола	НЗ	Разпознава залога като отношение на глаголният субект към глаголното действие. Разграничава формите за деятелен и за страдателен залог. Образува и правилно употребява формите за страдателен залог.
		Литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Анализира и оценява употребата на фразеологични словосъчетания в художествени, медийни и разговорни текстове.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Анализира и оценява употребата на фразеологични словосъчетания в художествени, медийни и разговорни текстове.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Използва уместно речеви етикетни формули при електронно общуване в различни комуникативни ситуации и с различни адресати.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
Залог Деятелен залог Страдателен залог	Работи с текстове от други предметни области и обяснява употребата на форми за определен залог.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
46	23.	Употреба на залога в речевата практика	У	Прилага уместно специфичната функция на залога в речевата практика.
		Комуникативни компетентности – литература		
47	24.	Вид на глагола	НЗ	Познава особеностите на вида на глагола. Разпознава свършен вид и несвършен вид на глагола. Образува формите за свършен вид и за несвършен вид на глагола.
		Литература		
48	24.	Вид на глагола	У	Правилно и уместно употребява глаголи от свършен и от несвършен вид в речевата практика.
		Литература		
49	25.	Вид и време на глагола	У	Използва уместно различни глаголни времена и глаголи от различен вид в текст. Умее да редактира в свой и в чужд текст грешки, свързани с глаголни времена и вид на глагола
		Литература		
50	25.	Глаголът и неговите категории	О	Познава глаголните категории. Правилно и уместно употребява глаголи в текст, който създава.
		Комуникативни компетентности – литература		
51	26.	Комуникативни компетентности – български език		
		Литература		
52	26.	Комуникативни компетентности – български език		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Работи с текстове от други предметни области и обяснява употребата на форми за определен залог.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
Вид на глагола Свършен вид на глагола Несвършен вид на глагола	Работи с текстове от различни предметни области и обяснява употребата на форми за свършен вид и за несвършен вид на глагола.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Работи с текстове от различни предметни области и обяснява употребата на форми за свършен вид и за несвършен вид на глагола. Правилно и уместно употребява глаголи от свършен и от несвършен вид в текст, който създава.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Работи с различни видове текст и обяснява употребата на форми за свършен вид и за несвършен вид на глагола и на различни глаголни времена. Правилно и уместно употребява глаголни времена и глаголи от свършен и от несвършен вид в текст, който създава.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Работи с различни видове текст и обяснява употребата на глаголи. Умее да редактира в свой и в чужд текст грешки, свързани с глаголните категории.	Индивидуално оценяване, работа по групи.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Литература		
53	27.	Видове изречения по състав	П	Разпознава просто изречение, сложно съчинено изречение, сложно съставно изречение. Правилно и уместно употребява просто изречение и сложно съчинено изречение в текст, който създава.
		Литература		
54	27.	Сложно съставно изречение с различни видове подчинени изречения	НЗ	Използва уместно в текст различни видове сложни съставни изречения.
		Комунитативни компетентности – литература		
55	28.	Видове подчинени изречения	НЗ	Разпознава подчинено определително изречение, подчинено допълнително изречение, подчинено обстоятелствено изречение и подчинено подложно изречение.
		Литература		
56	28.	Видове подчинени изречения	У	Правилно и уместно използва в речевата практика различни видове подчинени изречения.
		Литература		
57	29.	Пунктуация при подчинено определително изречение	НЗ	Прилага пунктуационните правила, свързани с подчинено определително изречение.
		Литература		
58	29.	Пунктуация при подчинено допълнително изречение	НЗ	Прилага пунктуационните правила, свързани с подчинено допълнително изречение.
		Комунитативни компетентности – литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Работи с различни видове текст и обяснява употребата на видовете изречения по състав. Умее да редактира в свой и в чужд текст грешки, свързани с просто изречение и със сложно съчинено изречение.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Работи с различни видове текст и обяснява употребата на сложно съставно изречение.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Работи с различни видове текст и обяснява употребата на различни видове подчинени изречения.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Умее да редактира в свой и в чужд текст грешки, свързани с различни видове подчинени изречения.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Умее да редактира в свой и в чужд текст грешки, свързани с пунктуацията на подчинено определително изречение.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Умее да редактира в свой и в чужд текст грешки, свързани с пунктуацията на подчинено допълнително изречение.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
59	30.	Комунитативни компетентности – български език. Класна работа №2	К	Умее да извлича и да обработва информация от текст при изпълнение на определена комуникативна задача. Изпълнява тестови комуникативни и езикови задачи върху учебно съдържание от втория учебен срок.
		Литература		
60	30.	Пунктуация при подчинено обстоятелствено изречение	НЗ	Прилага пунктуационните правила, свързани с подчинено обстоятелствено изречение.
		Литература		
61	31.	Пунктуация при подчинено подложно изречение	НЗ	Прилага пунктуационните правила, свързани с подчинено подложно изречение.
		Литература		
62	31.	Сложно съставно изречение с различни подчинени изречения	У	Използва уместно в речевата практика различни подчинени изречения. Прилага пунктуационните правила, свързани с различни подчинени изречения.
		Комунитативни компетентности – литература		
63	32.	Комунитативни компетентности – български език. Контролна работа	К	
		Литература		
64	32.	Видове сложни изречения	О	Използва уместно в речевата практика различни видове сложни изречения. Прилага пунктуационните правила, свързани с различните видове сложни изречения.
		Литература		
65	33.	Употреба на синтактични конструкции според целта на общуване	У	Използва уместно различни синтактични конструкции според целта на общуване. Прилага правоговорни и пунктуационни правила.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Ориентира се в съдържанието на текст, за да изпълни рецептивни и езикови задачи с избираем и със свободен отговор.	Самостоятелна работа, индивидуално оценяване.	
	Умее да редактира в свой и в чужд текст грешки, свързани с пунктуацията на подчинено обстоятелствено изречение.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Умее да редактира в свой и в чужд текст грешки, свързани с пунктуацията на подчинено подложно изречение.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Работи с различни видове текст и обяснява употребата и пунктуацията на различни видове подчинени изречения.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Работи с различни видове текст и обяснява употребата и пунктуацията на видовете подчинени изречения. Умее да редактира в свой и в чужд текст грешки, свързани с видовете сложни изречения.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Работи с различни видове текст и обяснява употребата и пунктуацията на различни синтактични конструкции.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	

№ по ред	Уч. седмица	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
		Литература		
66	33.	Поправка на контролна работа	У	
		Комункативни компетентности – литература		
67	34.	Комункативни компетентности – български език		
		Литература		
68	34.	Комункативни компетентности – български език		
		Литература		
69	35.	Употреба на синтактични конструкции според целта на общуване	У	Използва уместно различни синтактични конструкции в речевата практика.
		Литература		
70	35.	Годишен преговор	П	Изпълнява комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
		Комункативни компетентности – литература		
71	36.	Изходящ тест	К	Извлича и обработва информация от текст за изпълнение на рецептивни и езикови задачи с избираем и със свободен отговор.
		Литература		
72	36.	Комункативни компетентности – български език		
		Литература		

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Умее да редактира грешки, свързани с употребата на различни синтактични конструкции и с прилагането на пунктуационни правила.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Умее да извлича и да обработва информация от текст за изпълнение на рецептивни и езикови задачи.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка.	Самостоятелна работа, индивидуално оценяване.	

Брой часове теми и за развиване на комуникативните компетентности

№ по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)
1.	Контролна работа	К	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.
2.	Публично изказване	НЗ	Познава особеностите на публичното изказване. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит.
3.	Публично изказване по морален проблем	НЗ	Подготвя публично изказване по морален проблем, като се съобразява със ситуацията на общуване. Формулира теза и се придържа към нея. Подбира и структурира аргументи от различни източници на информация.
4.	Публично изказване по морален проблем	У	Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи. Представя различни видове информация по зададени параметри.
5.	Публично изказване по морален проблем	У	Произнася публично изказване по морален проблем с подходяща интонация и артикулация. Спазва правилата за книжовен изговор. Използва уместно неезикови средства (мимики, поглед, поза, жестове).
6.	Есето като вид аргументативен текст	НЗ	Познава особеностите на есето като вид аргументативен текст.
7.	Есе по морален проблем. Подготовка за създаване	НЗ	Познава особеностите на есето по морален проблем. Структурира въвеждаща част. Формулира теза и антитеза. Подбира аргументи и контрааргументи при изведена теза и при изведена антитеза.
8.	Есе по морален проблем. Подготовка за създаване	НЗ	Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(5)	(6)	(7)	(8)
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	Самостоятелна работа на всеки ученик, индивидуално оценяване.	
Публично изказване	Анализира текстове за публично изказване.	работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници при подготовка на публично изказване по определен морален проблем.	работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Умее да редактира свое и чуждо публично изказване по даден морален проблем.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Умее да произнесе публично изказване по определен морален проблем, като спазва правилата на книжовния изговор и използва уместно неезикови средства.	Индивидуално оценяване.	
есе	Търси, извлича, обработва и коментира информация от есета по различни проблеми.	Индивидуално оценяване, работа по групи.	
	Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници при подготовка на есе по определен морален проблем.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	
	Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници при подготовка на есе по определен морален проблем.	Индивидуално оценяване, работа по групи, оценяване на домашна работа.	

№ по ред	Тема на урочната единица	Урочна единица	Компетентности като очаквани резултати от обучението
(1)	(2)	(3)	(4)
9.	Есе по морален проблем – създаване	У	Създава есе по морален проблем. Изгражда смислови и логически връзки между отделните структурни и композиционни елементи на есето.
10.	Есе по морален проблем – създаване	У	Създава есе по морален проблем. Спазва изучените книжовни езикови правила.
11.	Есе по морален проблем – редактиране	У	Редактира свое и чуждо есе по морален проблем.
12.	Есе по морален проблем – редактиране	У	Редактира грешки от различен характер в свое и в чуждо есе по морален проблем.
13.	Електронно писмо	НЗ	Познава особеностите на електронното писмо. Създава електронно писмо, като се съобразява с изискванията за графичното и за структурното оформяне на електронното писмо и спазва изучените книжовни езикови правила.
14.	Класна работа №1	К	Правилно се ориентира в съдържанието на текстовете от различни стилове. Решава тестови комуникативни и езикови задачи.
15.	Поправка на класна работа №1	У	Открива и редактира грешките си, допуснати в класната работа.
16.	Класна работа №2	К	Умее да извлича и да обработва информация от текст при изпълнение на определена комуникативна задача. Изпълнява тестови комуникативни и езикови задачи върху учебно съдържание от втория учебен срок.
17.	Поправка на класна работа №2	У	Открива и редактира грешките си, допуснати в класната работа.
18.	Контролна работа	К	Правилно се ориентира в съдържанието на текст. Решава тестови комуникативни и езикови задачи от всички изучени раздели на езика.

ЗАБЕЛЕЖКА: Темите за развиване на комуникативните компетентности се разпределят по учебни седмици от учителя по негова преценка, като той се съобразява с възможностите и с потребностите на своите ученици.

Нови понятия	Контекст и дейности за всяка урочна единица	Методи и форми на оценяване по теми и/или по раздели	Заб.
(5)	(6)	(7)	(8)
	Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници при подготовка на есе по определен морален проблем. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно със своя опит.	Индивидуално оценяване, оценяване на домашна работа.	
	Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници при подготовка на есе по определен морален проблем.	Индивидуално оценяване, оценяване на домашна работа.	
	Умее да редактира свое и чуждо есе по морален проблем.	Работа по групи	
	Умее да редактира свое и чуждо есе по морален проблем.	Индивидуално оценяване.	
Електронно писмо	Оценява идеи, тези и аргументи съобразно със своя опит. Представя различни видове информация по зададени параметри.		
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи с избираем и със свободен отговор.	Самостоятелна работа, индивидуално оценяване.	
	Използва различни стратегии, участва в съвместната работа. Разбира смисъла на непознат текст, умее да извлича информация от него.	Дискусия.	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи с избираем и със свободен отговор.	Самостоятелна работа, индивидуално оценяване	
	Използва различни стратегии, участва в съвместната работа. Разбира смисъла на непознат текст, умее да извлича информация от него.	Дискусия.	
	Съобразява дейността си с организацията на тестовата форма за проверка. Правилно разпределя времето си за работа върху задачи със затворен и с отворен отговор.	Самостоятелна работа на всеки ученик, индивидуално оценяване.	

УЧЕБНИКЪТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА ОСМИ КЛАС

1. Структура на учебника

В началото на учебника е даден АПАРАТ ЗА ОРИЕНТИРАНЕ, като неговата цел е да улесни тези, които ползват учебника, когато трябва да намерят определена информация или да преценят колко е важна тази информация. Посочени са и рубриците в учебника и тяхното обозначаване, както и начините за разпознаване на вида на съответния урок.

Следват УРОЧНИ СТАТИИ, които са съобразени с предвиденото за усвояване учебно съдържание според учебната програма по български език за 8. клас. Темите за развиване на комуникативните компетентности са дадени в края на учебника, тъй като учителят избира кога да работи по всяка от тях.

В края на учебника има ПРИЛОЖЕНИЯ под формата на таблици и схеми, които синтезират основната информация от изучаваното учебно съдържание. Препоръчително е те да се използват активно както в урока, така и при самоподготовка вкъщи.

2. Специфика на урочните статии, предназначени за различни видове уроци

Урочните статии в учебника позволяват да се реализират всички видове уроци, които са регламентирани в учебната програма по български език: за нови знания, за упражнение, за преговор, за обобщение и за контрол.

В уроците за **НОВИ ЗНАНИЯ** езиковите понятия се изясняват чрез практическа работа с езикова и/или комуникативна насоченост, затова преобладават задачите за упражнение. Идеята е учениците да се включват максимално активно в усвояване на новото учебно съдържание, т.е. принципът, който следват авторите и в този учебник, е *уча, като действам*. Изпълнението на упражненията е осигурено с необходимата адаптирана езиковедска теория. Тя е обособена в рубриците **НОВО** и **ПРИПОМНЯМ СИ**.

Новата информация е представена в отделна рубрика, разположена в основния текст на урока, защото тя съдържа най-важното за темата му. За да се улесни разбирането на новата информация, често са използвани т.нар. „свързващи текстове“. В тях вниманието се насочва към резултатите от практическите задачи, които отразяват спецификата на новото езиково явление. Тези текстове предлагат модел на разсъждение, за да се стигне до основната характеристика на явлението; изясняват се типични примери, осигуряващи осмислянето на теоретичната информация, за да се изпълни следващата задача.

Рубриката **ПРИПОМНЯМ СИ** актуализира онези знания от предходните класове, които ще бъдат основа при възприемане и осмисляне на новото, което трябва да се разбере и да се научи.

С такава цел в някои случаи се използва и рубриката **АЛГОРИТЪМ**, която представя последователността в действията на учениците, за да открият и/или характеризират новото езиково явление, което изучават.

Рубриката **НАКРАТКО** синтезира най-важното от новата информация, което учениците задължително трябва да разберат и да запомнят.

В уроците за УПРАЖНЕНИЕ работата с изходен текст продължава. Освен рецептивните задачи, тук тежест имат задачите за *откриване* и *характеризиране* на езиковите явления (*открийте...*; *направете морфологичен/синтактичен анализ; обяснете, аргументирайте* и др. под.). Обичайни са упражненията за *редактиране* на чужд текст, защото формирането на редакторско умение е едно от основните в системата на комуникативните умения.

В уроците за УПРАЖНЕНИЕ, както и в уроците за ПРЕГОВОР и за ОБОБЩЕНИЕ се използват рубриците **МОГА** и **МОГА ОЩЕ**, които подсказват на учителя как да диференцира работата в зависимост от равнището на подготовка на учениците.

Рубриката **МОГА** е съобразена със стандартите за учебно съдържание и със задължителната за усвояване теоретична лингвистична информация по темата на урока. В тази рубрика има повече на брой еднотипни задачи, затова учителят може да подбере някои от тях. Когато се работи с ученици билингви, се налага намаляване на обема от задачи (поради спецификата на обучението в условия на билингвизъм), затова е препоръчително учителят да се съсредоточи върху тази рубрика.

Задачите в рубриката **МОГА ОЩЕ** са предназначени за по-силните ученици или за тези, които работят по-бързо. Обикновено езиковият материал, който се използва в тях, е по-сложен или дейността, която трябва да се извърши, е по-обемна.

В уроците за ПРЕГОВОР акцентът е поставен върху актуализацията – предлага се припомняне на изученото в предходни часове по български език, както и в предходни години. Актуализацията се организира чрез решаване на практически задачи, а теорията, която се предлага, има по-скоро справочен характер и не би трябвало да е обект на оценяване. Проверката и оценката в този вид урок е резултат от изпълнение на упражненията в учебника. За да се оцени теоретичната подготовка на учениците, при изпълнение на задачите е добре да се изисква мотивиране на отговорите, които се предлагат. Затова много от задачите в учебника имат подобни формулировки: *докажете чрез ...*, *мотивирайте отговора си*, *илюстрирайте с примери от ...* и т.н. Такъв тип разяснения са важни и при обучителните тестови задачи със структуриран отговор, за да не се разчита на налукване на отговора.

Уроците за КОНТРОЛ са представени като уроци за подготовка на контролна и/или класна работа. Разработени са в тестова форма, каквато е обичайната практика при националното външно оценяване. Типовете задачи за проверка и оценка са аналогични на задачите от уроците за преговор и обобщение, т.е. включени са тестови задачи не само със структуриран отговор, но и изискващи кратък свободен отговор. Броят на задачите в тестовете може да се регулира, съобразно възможностите на паралелката, с която се работи. Важно е обаче типовете задачи да се подбират с различна степен на трудност и да проверяват от различни страни прилагането на знанията за съответното езиково явление.

3. Структура на урочните статии

Всяка урочна статия започва с поне един изходен текст, маркиран с рубриката **ОСНОВЕН ТЕКСТ**. Текстовете са от различни стилове и жанрове и са съобразени с възрастовите особености на учениците. В някои случаи се използват няколко текста или се комбинират текст и невербален източник на информация (таблица, схема и др. под.). Текстовете са подбрани така, че да осигуряват възможности и за възпитателна работа, и за междупредметни връзки. Много често основният

текст припомня обобщено информация, с която учениците са се запознали в предходните години, или разширява знанията им за това, което учат в момента. Така текстовете развиват и уменията на осмокласниците да се учат самостоятелно, като извличат и обработват информация от различни източници. Към основния текст са предвидени както рецептивни, така и езикови задачи. Целта е учениците да се убедят, че всичко, което се учи по български език, функционира в текстовете, които ги заобикалят и с които те работят. Това ще им помогне да оценят полезността на знанията и уменията, които усвояват, и ще стимулира мотивацията им за работа и учене.

С първите задачи във всеки урок се проверява как учениците се ориентират в информацията на даден текст и как могат да я интерпретират. Целта е да се усъвършенстват системно рецептивните и репродуктивните им умения, защото в естественото речево общуване рецепцията на текста винаги предхожда осмислянето на лингвистичните му характеристики. За да се провери осмислянето на текста, се работи както с традиционни формулировки на въпроси върху съдържанието на текста, така и с тестови задачи, като по този начин се тренира умението на учениците да решават тестови задачи, за да извличат и да обработват информация от текста. Преимущество се работи с рецептивни упражнения върху непознат текст, тъй като те се използват в различните формати за външно оценяване.

След задачите за възприемане на текст следват задачи, ориентирани към прилагане в речевата практика на вече изучени езикови понятия и термини. Най-често първите задачи са тематично свързани с основния текст. Практическите задачи в учебника са структурирани така, че учителят да може да ги подбери съобразно спецификата на паралелката. Тази особеност е особено актуална, ако се работи с ученици, чийто първи език не е българския, защото при тях слабото владение на българския език налага минимизиране на учебното съдържание и повече учебно време за практическа работа.

Учебникът предлага система за лексикална работа, насочена към обогатяване на активния речник на учениците. В рубриката **РЕЧНИК** се уточнява значението на непознатите думи (най-често те се появяват в използваните текстове). Ако има други непознати за учениците думи, се търсят начини за тяхното обяснение, като целенасочено се тренира умението за работа с речник (тълковен, на чуждите думи, на фразеологизмите и др.) или за семантична догадка с оглед на контекста, в който е употребена съответната дума. За учениците е интересно и полезно, ако съзнателно им се препоръчва да ползват електронно базирани ресурси чрез собствените си телефони/таблети.

Рубриката **АЛГОРИТЪМ** съдържа предписания за извършване на последователни действия, чрез което се постига конкретна цел. Алгоритмите помагат на учениците да организират своята дейност при изпълнение на поставената задача, насочват мисловната дейност в определена посока.

Рубриката **РАБОТА ПО ПРОЕКТ** предлага задачи, които може да се използват за работа в екип или да се поставят като домашна работа. Тези задачи изискват повече време и усилия, но те развиват мисленето на осмокласниците, карат ги да се вслушват и вглеждат в света, който ги заобикаля, наблюдавайки различни начини за употреба на езика. Някои от задачите стимулират изследователската дейност и творческите заложби. Право на учителя е да избере конкретна задача за целия клас

или да остави учениците сами да избират според своите възможности и нагласи. Много от задачите в тази рубрика актуализират знания и умения по други предмети от учебния план (за създаване на кратки текстове, за проучване на проблеми и изготвяне на презентации, свързани със съответния предмет и пр.).

Като практически помощник е замислена и рубриката **ЕЗИКОВО ПРАВИЛО**, която се използва във всички видове уроци. Чрез нея се припомнят или изучени книжовни норми, или вниманието се насочва основно към пунктуационни особености, които следват от темата на урока и имат връзка с използвания езиков материал.

Урочните статии са структурирани по начин, който позволява реализиране на урок, съобразен с всички групи цели на обучението, в който различните дейности на учителя и на учениците са последователно подредени и логически обвързани.

МЕТОДИЧЕСКИ НАСОКИ ПО ТЕМИ

Език, текст, общуване

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да се актуализират знанията за връзката между текст и общуване и уменията да се характеризира речевата ситуация и да се определят тема и подтеми на текста.
- Да се осмислят отношенията между език и личност, език и общество, език и култура.
- Да се разбира връзките между *език – текст – общуване* в комуникативната ситуация.
- Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения на учениците чрез извличане, обработване и прилагане на информация от текст и от невербален източник.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Началният текст и схемата към него позволяват чрез рецептивна работа по текста учениците да си припомнят ученото за връзката между текст и общуване и основните характеристики на текста. Такава възможност предоставят първите четири задачи. Подусловията на първата задача предполагат откриване и осмисляне на информация от текста, свързана с ролята на езика в живота на едно общество и със същността на общуването. Задача 2. изисква припомняне на знанията за речевата ситуация и нейните параметри. **При необходимост е добре да се припомни алгоритъмът** за характеризиране на речева ситуация: 1) Определете участниците. 2) Конкретизирайте предмета и темата на общуване. 3) Посочете основната цел, с която е създаден текстът. 4) Опишете условията, при които протича общуването. Третата задача е по-трудна, тъй като, освен че трябва да си припомнят особеностите на научния текст, осмислянето трябва да ги разпознават в конкретния текст. Ако се затрудняват, вниманието им може да се насочи, първо, към съдържанието на текста – съобщава информация за явления, процеси, която се отличава с точност, еднозначност, обективност; второ, към основната функция на текста: да съобщава факти, да обяснява зависимостите между явленията; трето, към езиковите средства – наличието на термини, вида на изреченията по състав и по цел на общуване, доминиращо глаголно време и др. Във връзка с тази работа по преценка на учителя може да се припомнят някои езикови знания. Задача 4 е важна, тъй като отработва уменията да се открива връзката между информацията от двата източника. Схемата е свързана с информацията от третия, четвъртия и петия абзац на текста. Пета задача има възпитателен потенциал, ацитираните мнения може да се използват за създаване на устен аргументативен текст.

Информацията в рубриката НОВО е всъщност обобщение на онова, което вече учениците са установили, работейки по предходните задачи. Този текст може да се използва за конструиране на допълнителни рецептивни задачи. Задачи 6 и 8 са с по-голяма степен на трудност и предполагат създаване на текст разсъждение,

свързан с обсъжданите въпроси. Целта е осмокласниците да се убедят, че наистина езикът е универсално средство за общуване и има важно значение за развитието на отделната личност и на обществото (виж рубриката НАКРАТКО). Седма задача е по-лесна и развива уменията да се работи с речник и да се извлича необходимата информация от речникова статия.

Книжовен език. Книжовни езикови норми

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да се запознаят с разликите между книжовен език и диалект.
- Да се разбира същността на понятието *книжовен език* и да се познават характеристиките на книжовния език.
- Да се разбира същността на кодификацията за регламентирането на книжовните езикови норми.
- Да се усъвършенстват рецептивните и репродуктивните умения на учениците чрез извличане, обработване и прилагане на информация от текст, включително и на електронен носител.
- Да се развиват уменията за самостоятелно учене и за работа по алгоритъм.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Смятаме, че осмокласниците най-лесно могат да осъзнаят понятието *книжовен език*, като го разграничат от понятието *диалект*. По тази причина е избран въвеждащият текст – той е научен и посочва някои особености на диалектите (това е и темата на текста, виж зад. 1) – какво представляват, къде, кога и от кого се използват. Зад. 2: *сборовали* – се разбирали; *потресло* – омръзнало; *крамоли* – караници, свади; *тевно* – тъмно. Предполага се, че учениците няма да се затруднят с втората част на задачата, например да се досетят, че *енно* всъщност е *едно* и т.н. Задача трета поставя учениците в ситуация, при която трябва да използват информацията от текста за същността на диалекта и да я оформят като речникова статия, например: **диалект** м. Форма на езика, която се използва от ограничен брой хора в определена географска област. Четвъртата задача също е има рецептивен характер и е продължение на работата по предходната задача – учениците трябва да намерят в текста информацията, която показва с какво се отличават диалектите.

След извършената до този момент подготвителна работа в рубриката НОВО се въвеждат новите понятия *книжовен език*, *езикова норма*, *кодификация*.

Петата задача подтиква учениците да приложат онези езикови норми, които те вече познават от обучението в предходните класове. Такава е целта и на задачи 8 (В) и 9.

Изпълнението на зад. 6 може да има обобщаваща функция. Задачата е по-сложна, защото трябва да се използва информацията от началния текст и от текста на рубриката НОВО, за да се съпоставят книжовния език и диалектите. На учениците може да се предложи да работят по следния алгоритъм: 1) Каква е връзката им с общонародния български език? 2) Кой използва книжовния език и кой – диалектите? 3) На каква територия се употребяват? 4) В каква форма (устна/писмена) съществуват? 5) Какви функции изпълняват?

В десета задача е използван откъс от учения в 7. клас разказ „По жицата“. Целта е да се коментира ролята, с която писателят използва диалектни думи, за да характеризира героя си.

Допълнителната задача към рубриката РАБОТА ПО ПРОЕКТ ще заинтригува осмокласниците и ще съдейства за усъвършенстване на уменията да търсят и подбират информация от електронни източници.

Правописни норми

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да се приложи наученото за книжовния език и неговите норми. Учениците да се запознаят с основните правописни принципи.
- Да се припомнят основни правописни правила и да се усъвършенстват уменията за тяхното прилагане.
- Да се усъвършенстват рецептивните и продуктивните умения на учениците чрез извличане, обработване и прилагане на информация от научен текст, включително и на електронен носител.
- Да се развиват уменията за самостоятелно учене и за работа по алгоритъм.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Въвеждащият текст към **урока за нови знания (5. урок)** е по-труден за възприемане, тъй като съдържа остаряла лексика, но дава възможност на учениците да се запознаят с един от основоположниците на българското езиковедие. Първите три задачи имат рецептивна насоченост – казаното в текста важи за всеки език и това става ясно още от първото изречение (1. зад.); думата *производство* в текста е употребена със значение *словообразуване* (2. зад.); а предмет на фонетиката според текста е естественият изговор (3. зад.).

Информацията в рубриката **НОВО** е представена в няколко блока, първият от които представя същността на правописа, а следващите обясняват прилагането на отделните правописни принципи. Припомнят се изучени правописни правила (виж рубриката Припомням си). Указания за работа: 4. зад. – търсят се думи, сродни на дадените, в които ударението да пада върху звука, който не знаем с каква буква да означим, или променяме формата, за да се чуе ясно съгласният звук, напр. бЪбря, жЪлт, рЪчен, рЪкАв, тЪмен, бЪркам, кУпя, бОлест, мЪст, бУден, мираЖа, калЪФа, наД- и раЗ- са представки, адреСът, беЗ- е представка, помоЩен, белеГът. 5. зад. – пришка, но изприЩя се; прошка, но проЩавам; овошка, но овоЩна. 6. зад. *забрадка – браДа, завивка – завиВам, сглобка – сглоБявам, изрезка – изряЗвам, развързка – развърЗвам, перодръжка – дърЖа, двуцевка – цеВи* (на оръжие). 6.1. *развързка, перодръжка*; 6.2. *изрезка*.

Началният текст към **урока за упражнение (6. урок)** е художествено описание и позволява осъществяването на вътрешнопредметни връзки (4. зад.). Глаголът *кретам* е употребен в първото си значение (3. зад.). Начини за проверка на думите в зад. 5: *разстилаше – раз-* е представка, *стеля, постилам; разтяга – раз-* е представка; *рядката – рядък; масив – масива, масивен; гърди – групата е ър, защото*

след нея има само една съгласна (д). Следващите задачи проверяват уменията да се прилагат изучените правописни правила и правилото за членуване – 6 Б; 7 В; 8 Г; 10 Б; 11. а) водещият, въпроса, възможността; б) юбиларят, своя, подаръка; в) най-новият, писателя, края; г) директорът, пансиона, огняря, пожара. В зад. 13. са допуснати следните грешки: *Младото семейство решило да Аживее самостоятелно. Мъжът бил УнОрит, а съпругата му го подКрепяла вЪВ всяко негово начинание. За се справят с разходите, търсели възможностТа да започнат малък семеен бизнес. Заели се С производството на здравословни храни. В началото разчитали единствеНо на собствения си труд и на вярата, че ще успеят. Подбират качествени материАли и суровини.*

Пунктуационни норми

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да се осмисли същността и ролята на пунктуацията в процеса на писмено об-
щуване.
- Да се актуализират знанията за еднородни и обособени части, за видовете
изречения по състав.
- Да се припомнят изучените пунктуационни правила и да се усъвършенстват
уменията за тяхното прилагане.
- Да усъвършенстват рецептивните и репродуктивните си умения чрез извли-
чане, обработване и прилагане на информация от текст, както и уменията за
създаване на текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

В **урока за нови знания (7. урок)** рецептивната дейност е върху текст, чиято основна функция е информативната. Първите задачи са за извличане на информа-
ция от текста. Очаквани отговори: 1. зад. – Родопи, Пирин, Рила; 2. зад. – хотели,
туристически спални, къщи за гости; 3. зад. – благоприятна дългосрочна прогноза
за достатъчно сняг и успешна рекламна кампания; 4. зад. – осъществява връзката
между комуникативните и езиковите задачи; *Въпреки капризите на времето и по-
следиците от глобалното затопляне, все повече туристи посещават зимните ни
курорти.* 4.1. просто изречение; 4.2. еднородни части са *капризите и последиците.*

Рубриката **НОВО** съдържа информация за същността на пунктуацията и за раз-
делителната сила на пунктуационните знаци. Припомня се алгоритъмът за раз-
познаване на еднородните части, а умението се отработва чрез задача 6. Препоръчително е вниманието на учениците да се насочи към начините и средствата за свързване. 7. и 8. задача имат за цел усъвършенстване на пунктуационни умения. Очаквани отговори на 7. зад.: *Поздравих човека, който влезе последен и седна до мене./ Поздравих човека, който влезе последен, и седнах до него. Обещах, че ще подобря успеха си и ще се държа прилично./ Обещах, че ще подобря успеха си, и спазих обещанието си. Купил си е компютър, който разпознава реч и се включва с гласова команда./ Купил си е компютър, който разпознава реч, и го включва с гласова команда.*

В урока за упражнение (8. урок) продължава работата върху усъвършенстване на пунктуационните умения. Очаквани отговори на някои задачи: 7 Б; 8. Трябва чрез пунктуационни знаци да се отделят обособените и еднородните части: *В увода на речника ... правила, илюстрирани с ...; Естествен източник на енергия, свързан с водата, са океанските ...; Момченцето гледаше с големи сини очи ту кучето, ту неговия стопанин.; Сварете картофите, обелете ги и ...; Отначало той не разбра нищо, но се взря ... букви, изписани ...; Виждайки насъбралите се хора, жената ускори крачка, за да се прибере ...; Помагалото е предназначено както за ученици, така и за студенти, които искат ...* 9 зад. В.

Следват 3 урока, от които първият (**9. урок**) има за цел обобщаване на правописните и пунктуационните норми, които осмокласниците вече знаят, а останалите два (**10 – 11. урок**) предлагат обобщителни упражнения, които могат да се използват като подготовка за контролна работа или за проверка и оценка на знанията и уменията. И в трите урока се съчетават комуникативни и езикови задачи.

Текст и стил

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да се актуализират знанията за речева ситуация и текст и уменията да се подбират езикови средства според особеностите на речевата ситуация.
- Да се разбере що е стил и да се осмисли връзката между понятията *текст* и *стил*.
- Да се усъвършенстват уменията за работа по даден алгоритъм.
- Да се усъвършенстват рецептивните умения на учениците чрез извличане, обработване и прилагане на информация от разнообразни текстове.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

В началото на урочната статия (**12. урок**) са използвани пет текста, които се отнасят към различни функционални стилове. Обединява ги обща тема, свързана с природно явление – мъглата. Както и другите урочни статии, първите задачи имат рецептивен характер. Изпълнението им се усложнява от факта, че се работи върху твърде разнообразни текстове. При изпълнението на първата задача осмокласниците трябва да характеризират петте речеви ситуации, в които са създадени текстовете, а в края на работата да обобщят, че тези ситуации са различни, приликите са свързани само с предмета на общуване и с темата. Изпълнението на 2. зад. – тя е своеобразно продължение на първата, ще затвърди наблюденията им, тъй като ще установят, че се повтарят и съвпадат и някои от ключовите думи. След като с двете задачи са актуализирани необходимите знания и умения, съвсем естествено се прави преходът към дефиниране на понятието стил – рубриката **НОВО**. По преценка на учителя като допълнителна може да се използва следната задача: Запознайте се със значенията на думата *стил*. Кое е общото между трите значения? С кое от своите значения се използва думата *стил* във всекидневието? А като термин? В коя научна област?

СТИЛ м. (лат.) 1. В литературата, изкуството, архитектурата – съвкупност от художествени средства и творчески похвати като отличителни особености на едно произведение, на една епоха, нация, автор.

2. *Спец. В езикознанието – разновидност на езика, която се използва в дадена типична ситуация и се отличава с лексикални, граматични и фонетични особености.*

3. *Метод на работа, на поведение, на действие.* (Речник на чуждите думи в българския език)

Четвъртата задача изисква от учениците да сравнят научен и художествен текст по даден алгоритъм. При изпълнението на действията, посочени в алгоритъма, учениците ще затвърдят не само новите знания, но и разнообразни езикови и комуникативни умения – да характеризират елементи на речевата ситуация: *Какъв е предметът на общуване в двата текста? С каква цел е създаден всеки текст? За коя сфера на общуване е предназначен всеки текст? В кой от текстовете авторът изразява своето отношение към това, за което пише?*; да откриват особености на художествения текст – *Как първият текст въздейства на читателя? Какво вижда и чува читателят?*; лексикални умения: *В кой текст са употребени думи с преносно значение? А термини?*; разпознаване на ключовите думи в двата текста – *Съпоставете ключовите думи в единия и в другия текст.*; общоучебно умение – да се сравнява и да се обобщава – *Направете извод за приликите и разликите между двата текста.*

Функционален стил и индивидуален стил

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да актуализират знанията за отношението между понятията *текст* и *стил*.
- Да се различават понятията *индивидуален стил* и *функционален стил*.
- Да се усъвършенстват рецептивните умения чрез извличане, обработване и прилагане на информация от текст.
- Да се актуализират знанията за речева ситуация и текст и уменията да се подбират езикови средства според особеностите на речевата ситуация.
- Да се усъвършенстват уменията за работа по даден алгоритъм.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Урокът е за нови знания (**13. урок**). Подусловията на зад. 1 предполагат възприемане на информацията от началния текст и работа върху него. Те не би трябвало да затруднят учениците, тъй като и текстът е сравнително кратък, и задачите са познати от предходните уроци. Думата *стил* е употребена в текста със значение *съвкупност от отличителни особености на творение, наречено бонзай*. Може да се замени с *разновидност*. 1.1. Целта на текста е да информира за това изкуство – бонзай. 1.2. като подтеми може да се обособят следните: а) *Що е бонзай?*; б) *Какви стилове бонзай съществуват?* 1.3. Думата е в кавички, тъй като е употребена в преносно значение.

В рубриката **НОВО** се обяснява същността на понятията *функционален стил* и *индивидуален стил*.

Във втора задача са включени два текста, единият от които е художествен, а другият – научен. Избрани са текстове от тези стилове, тъй като те са най-познати

на учениците. Основната задача е да се сравнят двата текста, за да се открият (на практическа основа) някои отличителни черти на двата стила. Целта е учениците да използват наличните знания и усвоените умения, за да разширяват своите познания. Освен това се формират начални умения за стилистичен анализ. За да се справят със задачата, осмокласниците ще използват дадения алгоритъм. Добре е да се обърне внимание на това, че първият текст е лирически и в него важно място имат ритмичността и мелодичността; да се коментира ролята на преносните употреби, на умалителните съществителни и на сравненията.

При изпълнението на третата задача осмокласниците трябва да се убедят, че някои езикови средства може да се употребяват в текстовете от различните стилове (например *човек, говоря, молба, избор, разглеждам*), но други са присъщи само на определени стилове (при ежедневно общуване с близки хора – *умник, дърдоря, врели-некипели*; в научното общуване – *функция, структура, класификация, хипотеза*).

Функционални стилове на българския книжовен език

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да се актуализират знанията и уменията за познатите видове текст – научен, художествен, медиен.
- Да се познават видовете функционални стилове на българския книжовен език – разговорен стил, официално-делови стил, научен стил, художествен стил, публицистичен стил, и основните им характеристики – къде се употребяват, каква информация най-често се съобщава в текстовете от съответния стил.
- Да се усъвършенстват рецептивните умения на учениците чрез извличане, обработване и прилагане на информация от текст и от невербален източник с определена комуникативна задача.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Въвеждащият текст в урока за нови знания (**14. урок**) е научнопопулярен, предполага се, че ще заинтригува учениците със своето съдържание, а първите четири задачи са рецептивни. Изразът *мнима смърт* (2. зад.) е употребен със значение неистинска, престорена, привидна; научният термин, с който се назовава това състояние, е посочен в последния абзац на текста – анабиоза. Към 3. зад. може да се дадат следните варианти: *1 до 5 цвята с форма на фуния; 1 до 5 цвята, които са във вид на фуния; 1 до 5 цвята, които приличат на фуния.* 4 Г. 5. Многогодишно, тъмнозелени, фуниевидна, синьо-лилавото, бледосиньо; това са сложни прилагателна имена, чрез тях авторът представя по-детайлно и точно признаците на описвания обект. Ролята на 6. зад. е да насочи учениците към самостоятелна работа с информацията от таблицата, която представя особеностите на всеки функционален стил. Подусловията са с различна степен на трудност, което дава възможност за диференциране на работата. Текстът към 7. зад. е разговорен, той е тематично свързан с началния текст. Същата тематична зависимост е налице и при задачите от рубриката РАБОТА ПО ПРОЕКТ.

В урока за упражнение (**15. урок**) основната цел е учениците да разпознават стиловата принадлежност на различни текстове. Въвеждащият текст е от по-непозната сфера – официално-деловата, но е достатъчно актуален. Той може да се използва за припомняне на знанията, свързани с понятията *книжовен език, норми, кодификация*. Първите пет задачи изискват извличане на информация, директно посочена в текста, и работа върху непознати думи. 6. зад. Г. Седма задача е за лексикална работа и няма да затрудни осмоласниците. В осма задача се добавят още два текста, първият от които е художествен и е познат вече на учениците. Вторият текст е публицистичен, с такива текстове е работено в 7. клас. Задача 9 е за сравняване на трите текста по дадения алгоритъм. Целта ѝ е да покаже на учениците, че за едно и също нещо може да се говори и пише по различен начин.

В рубриката РАБОТА ПО ПРОЕКТ са предложени две задачи, които се различават и по характера на дейността, и по трудност. Възможно е учениците сами да изберат по коя от задачите да работят.

Разговорен стил.

Езикови особености на текстовете от разговорния стил

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да се разпознават съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на текстовете от разговорния стил.
- Учениците да се включват в диалог, като съобразяват изказа си със ситуацията на общуване и подбират езикови средства, уместни за тази ситуация.
- Да се сравняват и анализират различни проблеми при участие в диалог.
- Да се извлича и използва информация от разговорни текстове при решаване на комуникативна задача.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Предложението ни е работата върху разговорен стил да се организира в система от поне три урока – два за нови знания и един за упражнение. В първия урок за нови знания (**16. урок**) се изясняват типичната речева ситуация, в която възникват текстовете на разговорния стил, и факторите, които влияят върху подбора на езиковите средства. Изпълнявайки рецептивните задачи към изходния текст и анализирайки речевата ситуация по даден алгоритъм (4. зад.), осмоласниците сами ще стигнат до една част от обобщенията за особеностите на разговорния стил, изведени в рубриката НОВО. Пета и шеста задача предлагат възможности за лексикална работа, седма задача насочва вниманието към формулите на речеви етикети, уместни при такова общуване, а осма задача – към екстралингвистичните средства, които съпътстват устните разговорни текстове. С такива средства, но използвани при писмено общуване – емотиконите, е свързано предложението ни в рубриката РАБОТА ПО ПРОЕКТ. Предполага се, че тази задача ще е интересна за учениците и ще им даде възможност да се запознаят и с други възможности за изразяване на емоциите при общуване. Подходящо е да се разговаря по въпроса кога, къде и как е уместно да се използват неезикови средства. Във втория урок за

нови знания (**17. урок**) се работи върху средствата от различните езикови равнища, които се използват в текстовете от разговорния стил. Не е необходимо да се теоретизира, а чрез практическа работа върху предложените текстове (при първия отношенията между общуващите са неофициални, а във втория – официални) да се коментира употребата на езиковите средства и ефектът, който се постига при тази употреба (виж напр. зад. 7.). Първите пет задачи са рецептивни, те не би трябвало да затруднят учениците, тъй като те са работили вече върху подобни задачи нееднократно. При работа по алгоритъма от задача 8. (може да се работи по групи) се установяват всички езикови особености, които след това са обобщени и допълнени в рубриката НОВО. В урока за упражнение (**18. урок**) са предложени комуникативни и езикови задачи, чрез които да се затвърдят знанията за разговорен стил и да се отработят уменията за характеризирание на езиковите средства в разговорните текстове. Много важен аспект в работата в този урок е употребата на разговорни елементи в художествените творби с цел характеризирание на героите или постигане на стилистичен ефект. Към този акцент насочва информацията от началния текст. Задачата от рубриката РАБОТА ПО ПРОЕКТ пък насочва към ролята на средствата от разговорния стил, използвани в рекламни текстове.

Художествен стил.

Езикови особености на художествените текстове

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да се разпознават съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на текстовете, принадлежащи към художествения стил.
- Да се сравняват и анализират проблеми в художествени текстове.
- Да се извлича и използва информация от художествени текстове при решаване на комуникативна задача.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Предложението ни е работата върху художествен стил да се организира в система от поне четири урока – два урока за нови знания и два за упражнение. В първия урок за нови знания (**19. урок**) се припомня ученото за художествения текст в предходните класове, типологизират се речевите ситуации, в които възникват текстовете на художествения стил, посочват се факторите, които влияят върху подбора на езиковите средства. В началото на урочната статия има два текста със сходна тематика – един научен и един художествен. Първата задача изисква тяхното сравняване и попълване на таблица. Идеята е да се припомни ученото за научен текст в 6. клас и за художествен текст в 7. клас, за да стане то основа при изясняване на новото учебно съдържание и да се осигури активното участие на учениците в учебния процес. Задача 2. е рецептивна (във втория текст авторът изразява своето отношение към изобразявания текст); чрез 3. задача се отработват някои езикови умения, свързани с изучени вече езикови явления и категории.

Чрез практическата си работа осмокласниците сами ще стигнат до една част от обобщенията за особеностите на художествения стил, изведени в рубриката

НОВО. Първичното затвърждаване на усвоеното ново учебно съдържание се осъществява чрез 4. зад.; описва се началото на деня, темата на текста е изгрев; 4.1. *разгоря, пламналия, пожар, гореше* (повтаря се два пъти), *отблясък, тъмноолен*; чрез тях авторът описва изгревът и постига внушения за светлина, топлина, за „избухващото“ начало на деня.

В урока за упражнение (**20. урок**) се използват разнообразни задачи, чрез които се усъвършенстват езиковите и комуникативните умения на учениците. Текстът за рецепция е от А. Далчев и върху него са първите 9 задачи. Някои от очакваните отговори: 5. Последното изречение се явява своеобразно обобщение на целия текст, то „затваря“ текста, пренася казаното за природата върху света на хората, внушавайки преобразяващата роля и сила на снега; 6. – някои епитети (*леден, катраненочерни, натегнати, приказни, чистите*) и сравнения (*сякаш изпредени, пръснати като малки стрели, кацва като гълъб, сякаш в чистите пелени на снега*); 7. *Катраненочерните жици и белотата на снега, събитията сутринта – среднощния разговор; вчера – днес*; около противопоставянията се гради целия текст, това е свързано и с идеята за прераждането, за новото начало, когато всичко е *друго, неочаквано, ново*.

Подусловията на задача 10. предполагат подобна работа, но върху по-кратък текст от друг автор – Е. Станев. 10.1. – *по-бял, по-синьо*; създават се ефект за градиране; 10.3. прилагателни (*по-бял, по-синьо, разкошна, студеното, едри, бяла*); наречия (*тържествено неподвижна, сребристо мигаха*). Задача 11. е по-трудна, тъй като в нея се преплитат няколко речеви ситуации, тя може да се изпълнява по групи, като учителят се съобрази с трудността на задачите в подусловията и с възможностите на своите ученици.

Във втория урок за нови знания (**21. урок**) фокусът е, от една страна, върху използване на езикови средства от различни стилове в художествените текстове със стилистична цел (виж текстовете и условията на втора задача), а от друга страна, върху специфичния подход на всеки творец при подбора и съчетаването на езиковите средства (работата и текстовете от първата задача). Така се затвърждава и наученото за функционален и за индивидуален стил. Затова и в началото рецепцията е насочена към три текста, чиято тема е свързана с есента, но тя е видяна и почувствана от трима различни творци. Първата задача има синтетичен характер и осигурява развитието на различни умения: езикови, комуникативни, общоучебни. Тя насочва вниманието на учениците както към съдържанието на текстовете, така и към езиковото им оформяне, което се съобразява и с литературния род и жанр. Направените наблюдения и анализи на езиковите средства са основа за обобщенията в рубриката НОВО.

В урока за упражнение (**22. урок**) може да се работи върху пет текста, създадени от различни писатели. Първа задача изисква съпоставяне на два художествени текста, единият от тях е познат на учениците, тъй като е откъс от разказа „По жътва“, изучаван по литература в седми клас. Във втора задача текстът е кратък, но благодатен за анализ. Някои очаквани отговори: 2.1. *есен, става ясно от израза природата се готвеше за сън*; 2.2. *тучно – свежо, прозрачно – ясно, бистро, призрачно – нереално, странно; златен – 1. Който е изработен от злато, покрит със злато или съдържа злато. 2. Който се отнася до злато. 3. Прен. Който е с цвят на злато. 4. Прен. Който е скъпоценен, ценен, забележителен, добър.; златист*

– Който има цвят и блясък на злато. Едно от значенията на двете прилагателни е едно и също. 2.4. Основното глаголно време е мин. несв. вр., което е още едно доказателство, че текстът е описателен, тъй като мин. несв. вр. е основно описателно време. 2.5. Думите за цвят са: *зелено* (прил. име, употребено като същ. име, т.е. то е субстантивирано), *жълтеникава* (прил. име), *сивота* (същ. име), *златисти* (прил. име). Важна е ролята и на наречията, които поясняват някои от прилагателните имена – така се показват нюанси на цветовете. 2.6. Съюз *но* бележи противопоставяне на двете части на картината. Четвъртият текст (3. зад.) е на историческа тематика. Писателят използва разговорни и диалектни думи (*отколе-отколе, де що, наковладил, ей затуй, задето, по-харно*), които допълват речевата характеристика на героя. Вероятно по-трудно ще се справят учениците със стихотворението от пета задача, тъй като те по принцип по-трудно работят върху лирически текстове. Надяваме се стихотворението да им хареса, тъй като възпява празник на любовта, която е смисълът на човешкия живот.

Освен уроците върху отделните стилове предлагаме и варианти на уроци за обобщение (**23. урок**) и за обобщителни упражнения по темата *Текст и стил* (**24. урок**). Във втория от тези уроци е поместен и алгоритъм за стилистичен анализ (терминът не се въвежда, тъй като това не е предвидено по учебна програма). Задачите и упражненията към тези уроци може да се използват за усъвършенстване на езиковите и комуникативните умения на осмокласниците и като подготовка за контролна работа, ако учителят реши да реализира такава, за да провери и оцени знанията на своите ученици. Очаквани отговори на някои задачи: 23. урок 3. Г, 4. В.

Родово и видово понятие

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да разпознават родово и видово понятие
- Да използват уместно лексикални средства за изразяване на отношения между видови и родови понятия, между причина и следствие на лексикално ниво.
- Да усъвършенстват рецептивните и репродуктивните си умения чрез извличане, обработване и прилагане на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

За постигане на целите на урока са използвани два начални текста – художествен и научнопопулярен, като във връзка с тяхното съдържание са първите пет задачи. Задача 1 и 2 изискват създаване на кратки текстове, като се използва информацията от текст 2, и може да се изпълнят устно или писмено. Задача 3 е уместно да се работи с тълковен речник и да се използва рубриката Припомням си. Задача 4 и 5 насочват към тълкуване, анализиране на употребата на думи в пряко и в преносно значение в зависимост от вида на съответния текст и е желателно да се проверят повече ученици. Попълването на таблицата от зад. 6 може да става индивидуално или групово, в тетрадките или на дъската, но при всички случаи във всяка колона ще се запише повече от една дума и една и съща дума може да попадне в няколко категории – напр. *небостъргач* – във *височина* и в *екзотичност*. Задача

7 и 8 са обвързани в изпълнението си – напр. за видовите понятия *трева* и *цвете* родовото може да е *растение*. В изречението от зад. 9 неправилно са употребени *Кариби* и *Филипини* в смисъла на континенти.

Грешките в зад. 10 ги подчертаваме за ваше улеснение:

Иван Вазов е автор на романи, проза и лирика. България е поставена от Вазов на пиедестал чрез имената на героите, подвизите на опълченците и хулите на незачитащите родния език. Родината е най-висша ценност за Патриарха на литературата ни, затова популяризира, утвърждава и изобличава всичко българско. Известни са паметниците, посветени на герои, измислени от Вазов: дядо Йоцо, Боримечката, Левски.

В първото изречение неправилно са съчетани родови и видово понятие. Във второто – *на пиедестал* смислово не отговаря на *хулите*. В третото – *изобличава* е с отрицателен знак в значението си и е неправилно свързана с останалите глаголи. В четвъртото – *Левски* не е измислен герой.

Фразеологично словосъчетание.

Употреба на фразеологичните словосъчетания

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да разпознават свободно и фразеологично словосъчетание.
- Да познават смисловите и граматичните особености на фразеологичното словосъчетание.
- Да познават различни видове фразеологични словосъчетания и уместно да ги използват в речевата си практика.
- Да усъвършенстват рецептивните и репродуктивните си умения чрез извличане, обработване и прилагане на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА (26. урок за нови знания)

Акцентите в този урок за нови знания са насочени към осмисляне от учениците на разликите между свободно и фразеологично словосъчетание. За тази цел първите задачи – от 1 до 7 включително, изискват извличане, осмисляне и обработване на информация от откъса на текста от Алеко Константинов. Работата по изпълнението на задачите може да се придружава от информацията в двете рубрики НОВО на стр. 56.

За задача 8 трябва да се използва предложеният алгоритъм за анализ на словосъчетания – свободни или фразеологични, като само в а) няма фразеологизми. В изречения б), в) и г) е необходимо да се коментират смисловите разлики при употребата на *конец* в различни фразеологизми. В д) и е) би трябвало да се обърне внимание на фразеологизми, в които са включени относителни местоимения (за тази употреба е говорено в 6. клас във връзка с речевите нюанси при употребата на относителните местоимения). Групирането по вид на фразеологичните словосъчетания от зад. 9 има възможност да се осъществи чрез използването на рубриката НОВО на същата страница и чрез фронтална беседа.

В рубриката РАБОТА ПО ПРОЕКТ първите две словосъчетания са от антични текстове, другите две – от западноевропейската литература, познати на учениците в 8. клас. Посоченият линк е на електронните ресурси на Института за български език, до който има свободен достъп и би трябвало да се насърчава използването от учениците на тези ресурси като най-надеждните в интернет пространството.

НАСОКИ ЗА РАБОТА (27., 28. и 29. урок за упражнение)

Посочените урочни статии разглеждат употребата на фразеологизми според речевата ситуация и в различни видове текст – художествен, разговорен, медиен. Организацията на занятията може да бъде различна, като зависи от възможностите и интересите на учениците – индивидуално изпълнение на задачи с по-ниска степен на трудност или групова работа за търсене, извличане и обработване на информация от посочен източник на информация. Не би трябвало да се остава само с обяснение на значението на фразеологизмите, а по-скоро да се анализира тяхната употреба по посока на правилно/неправилно, уместно/неуместно, като ролята на учителя е по посока на подпомагачи и уточняващи въпроси, когато фразеологизмите са непознати на всички ученици. В повечето случаи за успешната работа в часовете е необходимо да се осигури и фразеологичен речник или достъп до такъв речник в интернет.

Речев етикет в електронното общуване

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Прави сравнение между общуване по електронен път и общуване в други комуникативни ситуации.
- Познава особеностите на речевия етикет в електронното общуване.
- Използва уместно речеви етикетни формули при електронно общуване.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

В урока за нови знания (**30. урок**) се припомня ученото за речев етикет в предходните класове чрез рубриката Припомням си и изпълнението на зад. 5, а основният текст съдържа информация за нетикета. Вариантът за реализиране на урока, който предлагаме, предполага чрез възприемане и обсъждане на информацията от основния текст учениците сами да изведат особеностите на електронното общуване и да формулират правилата на речевия етикет при него. Първите четири задачи имат рецептивен характер. Тяхната цел е да помогнат на учениците при осмисляне на текста, да насочат вниманието към същността на нетикета (1. и 2. зад.); зад. 3 подтиква осмокласниците да преценят полезността на информацията от текста, а зад. 4. изисква подбор на аргументи в подкрепа на изказаната в текста теза, че новите технологии променят не само бита, но и взаимоотношенията между хората.

След рецептивната работа съвсем естествено се въвежда информацията в рубриката НОВО. Тъй като няма кодифицирани норми за общуването по електронен път, информацията има препоръчителен характер. Тя съдържа препоръки както по отношение на съдържанието на текстовете, така и по повод на формата и езиковото им оформяне.

Задача 6 предполага учениците да интерпретират мисъл, изказана в текста, като в същото време съдейства за затвърждаване на знанията за фразеологични словосъчетания и за усъвършенстване на уменията да се тълкува значението на фразеологизъм.

Предложението в рубриката РАБОТА ПО ПРОЕКТ е свързано с разглежданата тема и с информацията от основния текст. Учениците имат възможност да изберат формата, в която да представят резултатите от своята дейност – чрез текст или презентация. Подусловията подсказват в каква посока учениците да работят, за да се справят с основната задача, т. е. те играят ролята на своеобразен алгоритъм за действие. Въпросите, които са поставени пред учениците: За или против използването на емотикони? На латиница или на кирилица? Как да пишем – с малки или главни букви? Трябва ли да се спазват правописните и пунктуационните правила? Сору-Paste или линк към източника на информацията? Каква е ролята на модератора или администратора на даден сайт? Кой трябва да следи за спазването на нетикета?, са особено актуални и са част от ежедневието на съвременния ученик. Предполага се, че това ще мотивира допълнително осмокласниците за активна работа.

Препоръчва се работата по темата за речевия етикет в електронното общуване да се съчетае с работа по една от комуникативните теми: „Електронно писмо“.

Залог на глагола

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Разпознава залога като отношение на глаголния субект към глаголното действие.
- Прилага уместно специфичната функция на залога в речевата практика.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Категорията залог на глагола затруднява учениците. Предложението ни е работата върху залог на глагола да се организира в система от поне два урока – един урок за нови знания и един за упражнение. В първия урок за нови знания (**31. урок**) акцентът е върху същността на залога на глагола, върху видовете залог и техните форми, но отново въвеждането на новото понятие тръгва от речевата практика. В началото на урочната статия са поместени два текста, създадени в сходни речеви ситуации и близки по съдържание, но различаващи се по гледната точка, по аспекта, от който се съобщава за едни и същи действия. Работата по първа и втора задача, попълването на таблицата подготвят въвеждането на новото понятие. Смятаме, че по този начин учениците по-лесно ще възприемат абстрактната лингвистична информация за същността на категорията залог на глагола. Важна роля в това отношение има и свързващият текст, който представя модел за анализ и прави плавен преход към рубриката НОВО. Новата информация е разделена в няколко блока, за да не затруднява нейният обем процеса на възприемане, освен това учителят може да редува новата информация с упражнения за нейното първично затвърждаване. Например задача 3 отработва уменията за разпознаване на

различните видове залог и на начините за образуване на формите им – формите за страдателен залог във втория текст са образувани с помощта на частица *се*. Отговорът на 4. зад. – В.

В урока за упражнение (**32. урок**) се предлагат текстове (виж например двата основни текста в началото на урочната статия), чрез които учениците се убеждават, че употребата на залога в речевата практика е свързано с комуникативните намерения на участниците в общуването. Първите две задачи са рецептивни, а всички останали са езикови. Някои от очакваните отговори: 5. зад. – В; 7. зад. – изреченията от всяка двойка имат сходен смисъл, разликата е, че в едното от тях се обръща внимание на вършителя на действието, а в другото – за целите на общуването вършителят не е толкова важен. Задача осма е по-трудна и изисква проверка на изводите за употребата на залога, но вече на ниво текст, обвързан с конкретна речева ситуация. Задача 9 е за езиково трансформиране на същия текст. Задача 10 е задача за редактиране. Предложението за Работа по проект е тематично продължение на текста от 8. задача.

Вид на глагола

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да познават особеностите на вида на глагола.
- Да разпознават формите за свършен и за несвършен вид.
- Да използват уместно глаголи от различен вид в речевата практика.
- Да усъвършенстват рецептивните и репродуктивните си умения чрез извличане, обработване и прилагане на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА В УРОКА ЗА НОВИ ЗНАНИЯ (33. урок)

Текстът на Ал. Константинов е отправна точка за въвеждане на още една граматическа категория – вид на глагола. Както и в другите урочни статии, и тук първите въпроси – от 1 до 3 са за разбиране на текста и за извличане на информация от него. В помощ може да бъде и речникът.

Чрез припомняне (зад. 4 и 5.) на познатите/изучените глаголни категории се преминава към анализ на глаголи от текста с помощта на НОВО и на АЛГОРИТЪМ. Таблицата в урочната статия предлага практически стъпки за разпознаване на двата вида глаголи и е добре да се насочва вниманието на учениците към нея при необходимост от справка.

Зад. 6, 7, 8 са с по-ниска степен на трудност, а следващите задачи разширяват и задълбочават знанията, както и надграждат уменията за уместна употреба на глаголи от различен вид, за преобразуване на глаголи от един в друг вид – в изречение, в текст. Последната задача – 12, би могла да бъде и за домашна работа.

ОЧАКВАНИ ОТГОВОРИ – УРОК ЗА УПРАЖНЕНИЕ (34. урок)

№ на задача	Примерен/оачкван отговор	Обяснение
1.	Напр. Лондонският мост, американският бизнесмен, градът в САЩ/Лейк Хавасу	
2.	Г)	Текст 2
3.	Напр. дава информация как се е променил градът след монтирането на моста	
4.	Напр. потъва, непрактично е да се ремонтира, може да се спечели от него	Текст 1
5.	Напр. заживяло нов, по-хубав живот	
6.	<i>нарасналия поток автомобили</i>	
7./8.	Преобладават глаг. от несв. вид, тъй като събитията се развиват във времето, в процес са.	Таблицата се попълва по образаца.
9.1/9.2/9.3./9.4.	общ корен/сродни думи; пре-у- <i>строят</i> (св. в.) – променям строежа, конструкцията; <i>строят</i> (несв. в.) – изграждат;	
10.	<i>ремонтира; пакетират</i>	От чужд произход – двувидови
11.	Напр. <i>издигане – издигам; отчаяно – отчая се</i>	
12.	<i>иронизирва, организира</i>	Наст е-ира
13.	Напр. <i>игра – играя, разиграя, изигравам</i>	
14.	<i>учиш – научиш; осъди – разсъди; покажеш – разкажеш</i>	С представки – от св. в.

Видове изречения по състав

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да актуализират знанията и уменията си за просто и сложно изречение.
- Да си припомнят разликата между сложно съчинено, сложно съставно и сложно смесено изречение.
- Да усъвършенстват рецептивните и репродуктивните си умения чрез извличане, обработване и прилагане на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

По своята същност този урок е преговор-обобщение на овладяното от учениците до 7. клас за видовете изречения по състав – същност, структура, пунктуационни особености. Необходимостта от такава урочна статия се налага от това, че в 8.

клас учебната програма предполага акцентирание на видовете подчинени изречения в състава на сложно съставно изречение. И следващите теми насочват към новото знание.

От 1. до 10. задача са обвързани с информация от текста, като първите три въпроса са с рецептивен характер и проверяват разбирането на текста. Зад. 4 изисква определяне на преобладаващите елементи на повествование в текста заедно с елементи на описание и на разсъждение, а зад. 5 – доказване, че текстът е научен от областта на историята/археологията.

Задача 6 прави преход към актуализация на знанията за видовете изречения по състав и на уменията за тяхното разпознаване, за да се достигне до извода, че преобладават сложните съставни изречения.

Зад. 7 и 8 са взаимосвързани, като изпълнението на зад. 8 всъщност припомня алгоритъма за анализ на вида изречение по състав. Зад. 9 изисква откриването на 6 сложни съставни изречения от текста, с които според условието на зад. 10. ще се попълва таблицата. Подзадачите към 10. задача припомнят алгоритъма за анализ на сложно съставно изречение за установяване кое е главно и кое – подчинено изречение; къде е мястото на подчиненото изречение спрямо главното.

Задача 11 и 12 са с тестов характер, но тъй като са и обучителни, уместно е учениците да се стимулират да доказват верността на отговорите – зад. 11 – в); зад. 12 – г).

Задача 13. е за конструиране на сложни съставни изречения, в които се допълва или с главно, или с подчинено изречение. Трябва да се внимава при проверката на изпълнението ѝ дали конструкцията, с която ученикът предлага да се допълни, е изречение в същността си. Целесъобразно е да се проверят повече отговори, като е възможно и индивидуално оценяване.

Видът на текста, който трябва да се създаде в задачите от рубриката РАБОТАТА ПО ПРОЕКТ, е подсказан от съюзната дума *защото* в твърдението – текст разсъждение. Добре би било при проверката на тази задача да се установи дали няма отговор, който да отрича това твърдение. Такъв тип задачи биха помогнали на учителя и на учениците в работата им върху есе или при подготовка на публично изказване.

Сложно съставно изречение с различни видове подчинени изречения

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да актуализират знанията и уменията си за сложно съставно изречение.
- Да разпознават видове подчинени изречения в състава на сложно съставно изречение.
- Да усъвършенстват рецептивните и репродуктивните си умения чрез извличане, обработване и прилагане на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Този урок е първият в поредицата уроци за нови знания, свързани с видовете подчинени изречения. Подходът, който сме избрали, е дедуктивен, като разпозна-

ването на видовете подчинени изречения ще се постигне чрез наблюдение и анализ на вече познатото – главни и подчинени изречения, съюзни думи (подчинителни съюзи, местоимения), функция на второстепенните части на изречението. Затова към изпълнението на задача 4 може да се добави анализ на откритите в текста сложни съставни изречения по образеца на анализа в рубриката НОВО. Така по-лесно ще бъде изпълнена и задача 5, която е за конструиране на сложни съставни изречения, но е възможно някои ученици да оформят друг тип изречения – в такъв случай е целесъобразно да се коментира вида на изречението и да се мотивира защо не е изпълнено условието. Един вариант на изречение: *През лятото, което вече отмина, почивахме в Созопол.*

При изпълнението и на оставалите задачи е важно да се следва предложеният алгоритъм за анализ на сложно съставно изречение, за да придобият учениците умения и навици за правилно определяне на границите на простите изречения, за отделяне на главното от подчиненото изречение в състава на сложното съставно изречение и за посочване на съюзните думи. Това са практическите стъпки за успешно справяне и с пунктуационните особености при различните видове подчинени изречения, което гарантира „не папагалското“ усвояване на тази част от синтаксиса. Задача 7 с подзадачите също предлага последователни действия за анализ на сложно съставно изречение. В същото време връща към първоначалната логика на урока – сходството във функциите на второстепенните части и на съответния вид подчинено изречение, с трансформациите според 7.6. Този тип задачи обогатяват учениците с различни синтактични модели за прилагане в тяхната речева практика, което по същество е синтактична синонимия, без да се използва ненужна терминология.

Така урокът изяснява характерни особености на сложните съставни изречения с различни подчинени изречения, насочва към употребата им в текст и в речевата практика и подготвя за въвеждането на най-често употребяваните подчинени изречения.

Видове подчинени изречения

ЦЕЛИ НА УРОКА

- Да разпознават видове подчинени изречения в състава на сложно съставно изречение.
- Да разграничават главно от подчинено изречение в състава на сложно съставно изречение.
- Да разпознават съюзните думи с цел развиване на уменията за пунктуация на сложно съставно изречение.
- Да усъвършенстват рецептивните и репродуктивните си умения чрез извличане, обработване и прилагане на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Задачите в този урок произтичат от ученически преразказ на откъс от романа „Дон Кихот“ и освен първите три рецептивни задачи, които предлагаме, учителят може да разшири коментара с оглед на познанията и възможностите на учениците.

Задача 4 и 5 обвързват вида на текста с вида на използваните изречения по състав, като правят преход към видовете подчинени изречения.

Акцентът в тази урочна статия е поставен върху разграничаването на главно от подчинено изречение, върху мястото на подчиненото изречение спрямо главното и на откриването на думата от главното изречение, която пояснява подчиненото изречение. Така се надграждат знанията и уменията от 7. клас и се очаква постигането на аналитичен подход към уменията за пунктуация на различните видове подчинени изречения. За това настояват зад. 6, 7 и 8, при изпълнението на които може да се използва рубриката НОВО и правилото за съгласуване с местоимения, употребени като съюзни думи.

Задача 9 и 10 са с по-висока степен на трудност и насочват към употребата в речевата практика на различни синонимни синтактични конструкции – преобразуване на просто изречение в сложно съставно и обратно, за да се затвърди знанието, че второстепенните части в простото изречение може да се изразяват с подчинени изречения в сложно съставно изречение. Задача 11 е за конструиране на сложни съставни изречения по схеми, преход към особеностите на пунктуацията на различните подчинени изречения. Целесъобразно е да се провери изпълнението ѝ от повече ученици и с разнообразни примери.

УРОК ЗА УПРАЖНЕНИЕ (ТЕМА 40)

В този урок задачите са свързани с два текста. Акцентите са върху употребата на съюзни думи и съгласуването им в рамките на подчиненото изречение; върху правилните форми на местоимения – съюзни думи. Подзадачите обикновено представят алгоритъм за анализ, чрез който да се осмисли знанието и да се прилага „не папагалски“. Задача 9 е обвързана с правилото на същата страница. Задачите са ранжирани по трудност, като последната от тях – за конструиране, трябва да се изпълнява от всички ученици, за да се прилагат знанията и да се усъвършенстват речевите умения. С такава практическа цел е и задачата за редактиране в РАБОТА ПО ПРОЕКТ, която би могла да се изпълнява групово или индивидуално. Ето и редактирания текст:

Тя просто е различна и всички я гледат странно. Обиждат я. Гонят я. Едва по-късно, когато се премества в друго училище, нещата се променят. От аутсайдер малката Робин Риана Фенти се превръща във всеобща любимка. Фактът, че изглежда по-различно от останалите, се оказва не недостатък, а предимство. Всички започват да я възприемат като красавицата на класа. Какво ли си мислят днес хората, които някога са ѝ се подигравали, когато тя им се усмихва от кориците на десетки списания?

Пунктуация при подчинено определително изречение

УТОЧНЕНИЕ: Поредицата от уроци, които изясняват особености при пунктуацията на различни видове подчинени изречения, започва с тема **41. ПУНКТУАЦИЯ ПРИ ПОДЧИНЕНО ОПРЕДЕЛИТЕЛНО ИЗРЕЧЕНИЕ**, като следват тема **42. ПУНКТУАЦИЯ ПРИ ПОДЧИНЕНО ДОПЪЛНИТЕЛНО ИЗРЕЧЕНИЕ**, **43. ПУНКТУАЦИЯ ПРИ ПОДЧИНЕНО ОБСТОЯТЕЛСТВЕНО ИЗРЕЧЕНИЕ**, **44. ПУНКТУАЦИЯ ПРИ ПОДЧИНЕНО ПОДЛОЖНО ИЗРЕЧЕНИЕ**.

Тъй като логиката на изложението в тези урочни статии е сходна, разглеждаме само първата тема за нови знания, а ще предложим примерни отговори на задачите от уроците за упражнение – тема **45, 46, 47**.

ЦЕЛИ НА УРОКА

Да разпознават подчинено определително изречение в състава на сложно съставно изречение.

Да прилагат пунктуационните правила, свързани с особеностите на подчинено определително изречение.

Да използват уместно в текст подчинено определително изречение.

Да усъвършенстват рецептивните и репродуктивните си умения чрез извличане, обработване и прилагане на информация от текст.

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Първите две задачи усъвършенстват уменията на учениците да извличат и да обработват информацията от началния текст. Даже и да не е преподаден откъсът от „Декамерон“, в часовете по български език може да се работи целенасочено върху езиковите задачи, а след това – в час по литература, да се използва тази информация.

Подзадачите към 5. задача са своеобразен алгоритъм за откриване на подчинени определителни изречения в текст и може да се подпомага от правилото на същата страница. Задача 6, 7 и 8 насочват към анализ на подчинени определителни изречения, които са въведени с различни съюзни думи и са на различно място спрямо главното изречение. Работата върху тези задачи, както и върху 9. задача осмисля пунктуацията при този вид подчинено изречение и употребата на падежни форми при съюзни думи относителни местоимения. Ето и някои варианти на изречения в изпълнение на 9. задача:

Не откъсвах очи от морето, чиято вода искреше в златисти отблясъци.

Живеем в свят, чиито държавни граници вече са относително понятие.

Хората, които водят заседнал живот, по-често боледуват.

Зарадва се на тази жена, с която я свързваха само хубави спомени.

В речевата практика не е необходимо да се назовават видовете подчинени изречения, за да се прилагат пунктуационните правила и да се употребяват правилно формите на съюзни думи местоимения. Като се има предвид това, учителят е целесъобразно информативно да назовава видовете подчинени изречения, без да изисква запаметяването им от учениците, както и да изпитва и да оценява с такъв тип задачи. Във всички разработки за видовете подчинени изречения насочваме вниманието към отработването на практически механизми за разпознаване на главно от подчинено изречение, за определяне на мястото на подчиненото спрямо главното изречение, за откриване на съюзната дума. Във връзка с това наше убеждение сме въвели и езиковите правила.

Уроци за упражнение и обобщение на пунктуация и употреба на подчинени изречения

ОЧАКВАНИ ОТГОВОРИ – 45. УРОК ЗА УПРАЖНЕНИЕ

№ на задача	Примерен/очакван отговор	Обяснение
1.	г)	Ключови думи – напр. <i>трюфели, ароматни гъби, ценните гъби</i>
2.	в)	Всеки абзац е подтема
3.	Напр. 1. <i>Областта Монферато</i> ; 2. <i>Трюфелите на Монферато</i> ; 3. <i>Легенди и истини за трюфелите</i>	
4.	Вж. 1 – ключовите думи	
5.	Да се работи с речник на чуждите думи.	
6.	Напр. <i>отглеждане, развъждане</i>	
7.	в)	Да се докаже с примери от текста.
8.	Очакват се различни изречения от текста.	
9.	г)	Подзадачите доказват отговора.
10.	Напр. Защото е част от главното изр. <i>това е</i> , което е разкъсано от подчинено определително, а след него има и подчинено допълнително, изискващо запетая пред <i>че</i> .	
11.	Напр. <i>замества пропусната част в изречението</i>	
14.	б)	Подч. допълнително е пред главното изречение.
15.	г)	Грешките се доказват с анализ на всяко изречение.
16.	Вярно е, че совата има остро зрение, което е около сто пъти по-силно от човешкото, но когато ловува, най-полезен за нея е слухът ѝ.	
Работа по проект	Всяка подзадача може да се препоръча на отделни ученици според възможностите им.	

ОЧАКВАНИ ОТГОВОРИ – 46. УРОК ЗА ОБОБЩЕНИЕ

№ на задача	Примерен/очакван отговор	Обяснение
1./2./3.	Произтичат от текста.	
4.	Напр. <i>Обаяние, красота, естетическо въздействие</i>	
5.	Сложна дума, от чужд произход.	
6. и 7.	Уместно е да се работят успоредно.	

№ на задача	Примерен/очакван отговор	Обяснение
8., 9. и 10.	Работят се с правилото за употреба на препинателните знаци.	
11.	а) <i>И земята, и стоката, и плевникът, и къщата – всичко беше разделено без кавга.</i> б) <i>И се обърна към нея, втренчил сега погледът си в нежните очи: Свърши ли вече?</i> в) <i>Войводата, който също се намирал в черквата, им извикал да не мърдат, а след това заповядал на мъжете да усмирят жените и децата, докато се види каква е работата.</i> г) <i>За габровци разказват, че заженят ли се, търсят тънка жена – хем по-малко място ще заема вкъщи, хем по-малко плат за рокля ще трябва.</i> д) <i>Ято птици, чиито сетива долавяха настъпващата беда, кръжаха във въздуха и си подвикваха с остри неспокойни крясъци.</i> е) <i>Аборигените имат свои тайни церемонии, които учат как човечеството да се върне към Приказното време, когато се е създал животът на земята.</i> ж) <i>От тази статия става ясно, че относителна самостоятелност и самоуправление имали всички градове на трите провинции – Мизия Тракия и Македония.</i>	В изр. а), г), ж) тирето може да се замени с двоеточие.
12.	а) – 2, 3, 4; б) – 2, 3; в) – 1, 3, 4, 5; г) – 1, 2, 3	
13.	б)	Грешките се коментират с помощта и на правилото на стр. 9б.
14.	г)	

ОЧАКВАНИ ОТГОВОРИ – 47. УРОК ЗА УПРАЖНЕНИЕ

№ на задача	Примерен/очакван отговор	Обяснение
4.	В текст 1 – сложни смесени, в текст 2 – сложни съставни.	
6.	Анализът на пунктуацията да следва прилагания алгоритъм в уроците за нови знания.	
7.	Напр. въвеждат уточняващи думи.	
8.		Изисква проверка на повече варианти на преразказ.
9.1./9.2./9.3./9.4.	Прости изр.; а) – определение, б) – обст. Пояснение, в) – подлог, г) – допълнение; напр. <i>Камионите, които преминават ...; Когато вали дъжд, ...; Който е упорит, ...; ... кои са отсъстващите/кои отсъстват;</i> сложни съставни с различни видове подчинени изречения	

№ на задача	Примерен/очакван отговор	Обяснение
10.	<i>Който е по-малък от мен – по-малкият ми брат; която изпogори всичко – изпogорила всичко; чиито основи не бяха стабилно – с нестабилните основи.</i>	Да се подчертаят подчинените определителни изречения.

Годишен преговор

ОЧАКВАНИ ОТГОВОРИ – УРОК ЗА ОБОБЩЕНИЕ (48. урок)

№ на задача	Примерен/очакван отговор	Обяснение
1.	в)	
2.	г)	
3.	в)	
4.	Напр. <i>индивидуален стил</i>	
5.	Сложни съставни, сложни съчинени и едно просто изр.	
6.	Напр. Въвеждат уточняващи изрази.	
7.	Второто и третото изр. – <i>седял, зачерквал, започвал, била</i>	
8.	г)	
9.	Напр. <i>мъчително, с напрежение</i>	
10.	Напр. <i>създавал</i>	
11.	Напр. <i>се получи</i> – св. в.; <i>четем</i> – несв. в.	
12.	сег. вр., мин. неопр. вр.	
13.	а)	Да се коментират другите грешки.
14.	в)	полуслято
15.	г)	прЕчиствам
16.	б)	
17.	а)	Втората запетая е грешна – не са еднородни части.
18.	г)	Да се посочат другите грешки.
19.	г)	Да се посочи мястото на пропуснатите препинателни знаци.
20.	в)	Да се посочи мястото на пропуснатите препинателни знаци.

Насоки по темите за публично изказване и за есе

ЦЕЛИ НА УРОЦИТЕ

- Да познават особеностите на публичното изказване и на есето.
- Да формулират теза/антитеза и да се придържат към нея.
- Да подбират и да структурират аргументи/контрааргументи от различни източници на информация, както и при изведена теза и при изведена антитеза.
- Да оценяват идеи, тези и аргументи съобразно своя опит.
- Да търсят, извличат, обработват и използват информация от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи.
- Да представят различни видове информация по зададени параметри.
- Да подготвят и да създават публично изказване и есе по морален проблем, като се съобразяват със ситуацията на общуване.
- Да произнасят публично изказване по морален проблем с подходяща интонация и артикулация.
- Да спазват правилата за книжовен изговор и изучените книжовни езикови правила.
- Да използват уместно неезикови средства (мимики, поглед, поза, жестове).

НАСОКИ ЗА РАБОТА

Публичното изказване и есето като аргументативни текстове са нови жанрове за учениците в 8. клас. Затова в една от урочните статии се припомнят особеностите на аргументативния текст (като родово понятие), актуализират се знанията и уменията за създаване на такъв тип текст – отговор на въпрос (по житейски, по научен и по литературен проблем), познат на учениците от обучението в прогимназиалния етап.

Работата по създаване на публично изказване и на есе трябва да протича в определени последователни стъпки, всяка от които да произтича от предишната и да я надгражда.

Необходимо е първо да има един урок за запознаване с характеристиките на публичното изказване и на есето. Втората стъпка е работа по посока на търсене, извличане, обработване и използване на информация от различни информационни източници по конкретна тема/проблем; на „стесняване“ и доближаване на темата/проблема до интересите и житейския опит на учениците; на изграждане на теза.

Заедно с формулирането на теза/антитеза е целесъобразно да се насочи вниманието към уводната част на текста – какво да включва, какъв да е обемът. Третата стъпка е целенасочена работа по подбиране и да структуриране на аргументи/контрааргументи от различни източници на информация, както и при изведена теза и при изведена антитеза. Необходимо е да се разясни, че са възможни различни стратегии за аргументация – чрез съждения, обобщения, изводи; чрез илюстративен материал като преразказ на художествена творба или на житейска случка по темата; чрез създаване на собствен разказ по темата; чрез комбинация на някои от посочените стратегии. На този етап се акцентира върху изграждането на смислови и логически връзки между отделните структурни и композиционни елементи на текста, както и върху неговата заключителна част или обобщението. Четвъртата стъпка е създаване на съответния тип текст, което може да се осъществи в час или за домашна работа. Петата стъпка е редактиране (смислово и за спазване на изу-

чените книжовни езикови правила) на вече готовия текст – с подбрани текстове от учителя или самостоятелна редакция на ученици в група.

Всяка от посочените стъпки е целесъобразно да завършва с поставяне на задача за домашна работа, която да затвърждава отработеното и да прави преход към следващия етап.

Всяка от посочените стъпки може да бъде в рамките на един или на повече учебни часове според възможностите на учениците.

проф. д.п.н. *Маргарита Георгиева Христова-Плашилска*
проф. д-р *Владимир Любенов Жобов*
гл. ас. д-р *Димка Димитрова Николова-Иванова*
Виолета Петкова Инева

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
за 8. клас

Главен редактор *Летелина Крумова*
Редактор *Чавдар Ценов*
Корица и графичен дизайн *Владимир Минчев*
Технически редактор *Елена Димитрова*
Предпечатна подготовка *Светослав Чолев*
Коректор *Румяна Стефанова*

Българска. Издание първо
Формат 70×100/16. Печатни коли 4
А 17-04-140-17

Издателска къща „Анубис“ ООД, 1124 София, ул. „Младен Павлов“ № 1
тел.: 944 35 03, 944 16 43
e-mail: anubis_otzivi@abv.bg, ik.anubis@anubis.bg, www.anubis.bg
Търговски отдел, 1574 София, бул. „Проф. Цветан Лазаров“ № 18
тел.: 978 34 69
e-mail: trade@anubis-bulvest.com

„БУЛВЕСТ ПРИНТ“ АД

ISBN 978-619-215-092-1

9 786192 150921

БЕЗПЛАТЕН ЕКЗЕМПЛЯР